

integrity, sovereignty and independence of Ukraine, Official Journal, L 78, - 17.3.2014, p. 16–21.

3 European Council 20/21 March 2014, Council Conclusions (21 March 2014): [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/141749.pdf

4 Council Decision (CFSP) 2017/2315 of 11 December 2017 establishing permanent structured cooperation (PESCO) and determining the list of participating Member States Official Journal, L 331, 14.12.2017, p. 57–77

5 Council Decision (CFSP) 2022/327 of 25 February 2022 amending Decision 2014/512/CFSP concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine, Official Journal, L 48, 25.2.2022, p. 1–16

6 Council Implementing Decision (EU) 2022/382 of 4 March 2022 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection Official Journal, L 71, 4.3.2022, p. 1-6

Войтович Павло Петрович

*доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор філософії в галузі права, професор МКА*

ПРАВА ЛЮДИНИ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ДЕРЖАВИ ЗА КОНЦЕПЦІЮ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

Відомо, що держава являє собою політичну форму організації правління, яка характеризується суверенною владою, політичним і публічним характером, системою спеціально створених органів, які здійснюють на певній території політичне, ідеологічне та економічне управління суспільством. Держави є суб'єктами міжнародного права і акторами світової політики.

Питання специфіки держави як актора світової політики актуалізується через зміни, що відбуваються у сучасній політичній системі світу. Очевидно, що сучасна система міжнародних відносин трансформується, світ став складнішим і взаємозалежнішим. Різноманіття держав створює додаткові проблеми (питання) для координації їх політики та вироблення загального бачення та засобів вирішення глобальних проблем, адже глобальні проблеми набули загальнолюдського значення і вийшли за межі інтересів окремих груп, народів та держав. Від вирішення проблем управління світовими процесами, від засобів і методів, що застосовуються, залежить збереження сучасної цивілізації і виживання людства.

Держави змушені реагувати на зміни, що відбуваються, але не всі держави реагують на них однаково та адекватно. Вони можуть або чинити опір змінам, або підлаштовуватись під них, або намагатися задавати змінам певний вектор розвитку. Це залежить як від певних можливостей і реалій держави, так і від вибору, який здійснюється її лідерами чи групами від імені держави.

Саме можливість вільно приймати правові рішення, тобто здійснювати свій правовий вибір, у тому числі на міжнародній арені, а також виконувати ці рішення, характеризує суб'єкта права як волю. Такою здатністю володіє держава (через уповноважених суб'єктів) як суб'єкт міжнародного права.

Але хто репрезентує державу, хто стоїть за загальним курсом держави у міжнародних справах (це і є зовнішньою політикою), хто його визначає? Чи обирають насправді держави мирне співіснування і міжнародну співпрацю, чи обирають держави розвиток, чи має міжнародне право за мету розвиток людства?

Дослідження таких питань є актуально відкритим, незавершеним, адже в пошуках істини варто знову повернутися до феномену людини - творця і творіння.

Відомо, що зміст політики обумовлений волею народу, фактично опосередковується його повноважним інституційним представником – державою.

З плином часу склалося непорушне правило: зовнішня політика – справа уряду, який здійснює її за власним розумінням і під власну відповідальність. Протягом століть зовнішня політика «робилася» у тиші урядових кабінетів методами так званої традиційної дипломатії, що забезпечує таємницю дипломатичних зносин, повну закритість цієї сфери суспільного життя від очей широкого загалу. Сьогодні ж уявлення про те, що історія в першу чергу визначається діями «царів та героїв» виглядають архаїчно. Проте особа політичного лідера була і залишається однією з важливих змінних при аналізі зовнішньої політики.

Основними завданнями зовнішньої політики є зміцнення суспільного устрою держави шляхом зміцнення її положення в системі держав, а також захист на міжнародній арені інтересів всього народу.

Рівень розвитку міжнародних відносин характеризують відповідні наміри держав щодо розвитку у тому числі в питаннях забезпечення і захисту прав людини. Такі наміри держав реалізуються і шляхом реалізації їх зовнішньої політики, оскільки зовнішня політика – це спроба адаптувати національну суспільно-політичну систему до міжнародної.

Отже, розвиток сучасної політики неможливий без звернення до проблеми свободи особистості, адже уявити політику без особистості неможливо [1]. Політика будь-якої держави в першу чергу повинна бути орієнтована на особистість, створення умов для її розвитку і існування, забезпечення прав і свобод людини. Наголосимо, що все в політиці починається з людини. Все, що ми робимо, всі політичні успіхи та невдачі у своїй основі мають загальну головну передумову – людський фактор, незалежно від того, чи йде мова про одну людину чи про мільйони людей. Адже людський інтелект – це та точка опори і той важіль, який дозволяє йому перевертати світ міжнародної політики [1]. До того ж, вплив звичайних громадян на формування і реалізацію зовнішніх зносин (що ми можемо бачити особливо сьогодні) є тим більш відчутним, чим більш розвинутою є

демократія у державі. [1]. Знов і знов повторюємо: у демократичному суспільстві політика здійснюється для людей і через людей.

Демократія в ідеалі – це єдність відповідним чином побудованих свобод і політичних інститутів, примат особи над державою, а найголовніше – це люди, для яких демократія стала внутрішньою потребою, звичкою [2]. Звичайно, закономірно постає питання про те, наскільки наше суспільство готове до демократії. Зрозуміло, що недостатньо готове. Однак іншого суспільства у нас немає.

Суспільство - це багатогранний механізм, який функціонує за певними законами, нормами, моральними критеріями, писаними і неписаними правилами поведінки. У суспільному житті індивідуальна воля проявляється у процесі її зіткнення з волею інших осіб у формі свободи або обмеження волі. Свобода волі є сутнісною ознакою права. З точки зору права свободу волі можна визначити як здатність і можливість особи робити власний вибір і поводити себе відповідно до власних інтересів та цілей за умови визначеності відповідних прав, обов'язків, відповідальності та гарантій [3].

Людина завжди, а особливо в умовах швидкого темпу сучасного життя і стрімких соціальних змін, постає перед необхідністю вибору. Вибір займає важливе місце в житті людини і суспільства, він багато в чому залежить не лише від внутрішньої мотивації, але й від зовнішніх факторів.

Слід акцентувати увагу на тому, що за державою, за діями держави як суб'єкта міжнародного права завжди стоїть людина, її вибір, воля, процес прийняття нею рішень [4].

При суспільному виборі, що здійснюється представниками держави від імені усієї держави, реалізуючи її свободу волі, приймаються політичні рішення, за яких найчастіше все суспільство складає латентну групу. При цьому латентна група повинна домовитися щодо правил суспільного вибору і забезпечення його реалізації.

Зовнішня політика завжди відображає у постановці своїх цілей, у виборі засобів та методів, внутрішньополітичну ситуацію у державі. Вона спирається на ресурси, наявні у державі, на її кадровий потенціал.

Зауважимо, що політика – це процес, розвиток, розвиток суспільства, перш за все; тому є надія, що за державно-правовими інститутами завжди стоять люди, які враховують загальні інтереси держави, керуються загальнолюдськими цінностями і приймають рішення так, щоб не зашкодити правам інших людей. Переосмислення ролі індивіду у процесі розвитку припускає істотне зрушення – з пасивних реципієнтів допомоги розвитку люди стають «агентами змін» [5]. Якщо сама людина не перейметься своїми правами і свободами, не буде їх відстоювати, то державні органи навряд що зроблять в цій сфері.

На цьому, зокрема, засновується і концепція «розвитку людини», яка своєю появою і популяризацією зобов'язана щорічним Доповідям про розвиток людини, що видаються під егідою ПРООН, починаючи з 1990 року. Поняття людського розвитку було сформульовано у першій Доповіді про розвиток людини наступним чином: Розвиток людини є процесом розширення спектру вибору. Найважливіші елементи вибору – жити довгим та здоровим життям, отримувати освіту та мати гідний рівень життя. Додаткові елементи вибору включають в себе політичну свободу, гарантовані права людини та самоповагу [6]. Згідно концепції людського розвитку в центрі розвитку суспільства має бути людина, а не просто економічні показники. Ця концепція стала міжнародною загальноприйнятою парадигмою суспільного прогресу, вона є найціліснішою концепцією розвитку суспільства.

За концепцією людського розвитку завдання суспільства – забезпечити безперервність розвитку, його стійкий характер. Варто підкреслити, що рівень людського розвитку визначається і тим, наскільки людина сама бере участь у вирішенні питань розвитку, адже суспільний прогрес здійснюється не тільки в інтересах людей, але й самими людьми.

Людський розвиток – процес зростання людських можливостей, що забезпечується політичною свободою, правами людини, суспільною повагою до особистості, а також правом вибору людини.

Зрозуміло, що вибір держави має формуватися з урахуванням безлічі аспектів внутрішнього і зовнішнього характеру. Втім за державою, за діями держави як суб'єкта міжнародного права завжди стоїть людина, її вибір, воля, процес прийняття нею рішень. Саме людина є джерелом і носієм усієї правової реальності. Так, досить часто у світовій політиці вирішальну роль грали і грають політичні діячі, приймаючи на себе відповідальність за доленосні рішення як для своїх країн, так і для усього світу. Велику роль в процесі цього вибору грають моделі міждержавної взаємодії, а також лобізм, який перетворився у глобальну політичну практику, а також активність груп інтересів. У такій чисельності координат можливість приймати рішення зі знанням справи, є дійсно свободою волі, адже вибір є самою суттю вольового акту.

Джерела:

1. Зленко А.М. Дипломатия и политика. Украина в процессе динамических геополитических перемен / Харьков: Фолио, 2004. 559 с.
2. Димитров Ю. Правова держава: перспектива чи сьогоднішній день? *Право України*. 1995. № 5-6. С. 12 – 16.
3. Селіванов В. Право як сфера свободи. *Вісник Академії правових наук України*. № 1(24). С. 17 – 32.
4. Тарасов О.В. Проблема суб'єкта в міжнародному публічному праві: Автореферат дисертації... д.ю.н. Харків, 2015. 40 с.
5. Sen A. *Development as Freedom* / Sen A. Oxford: Oxford University Press, 1990. p. xii.
6. Human development report 1990, Concept and Measurement of Human Development. Published for the United Nations Development Programme. Oxford University Press, 1990. p.1.